

Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó alaptörvényi követelmények, stratégiai és jogszabályi alapok

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELMÉT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

ZENTAINÉ DR. GÁSPÁR VERA

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSÁNAK HIVATALA
JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELMÉT ELLÁTÓ BIZTOSHELYETTES
TITKÁRSÁGÁNAK VEZETŐ-FŐTANÁCSOSA
BUDAPEST, 2021. NOVEMBER 17.

Bevezetés

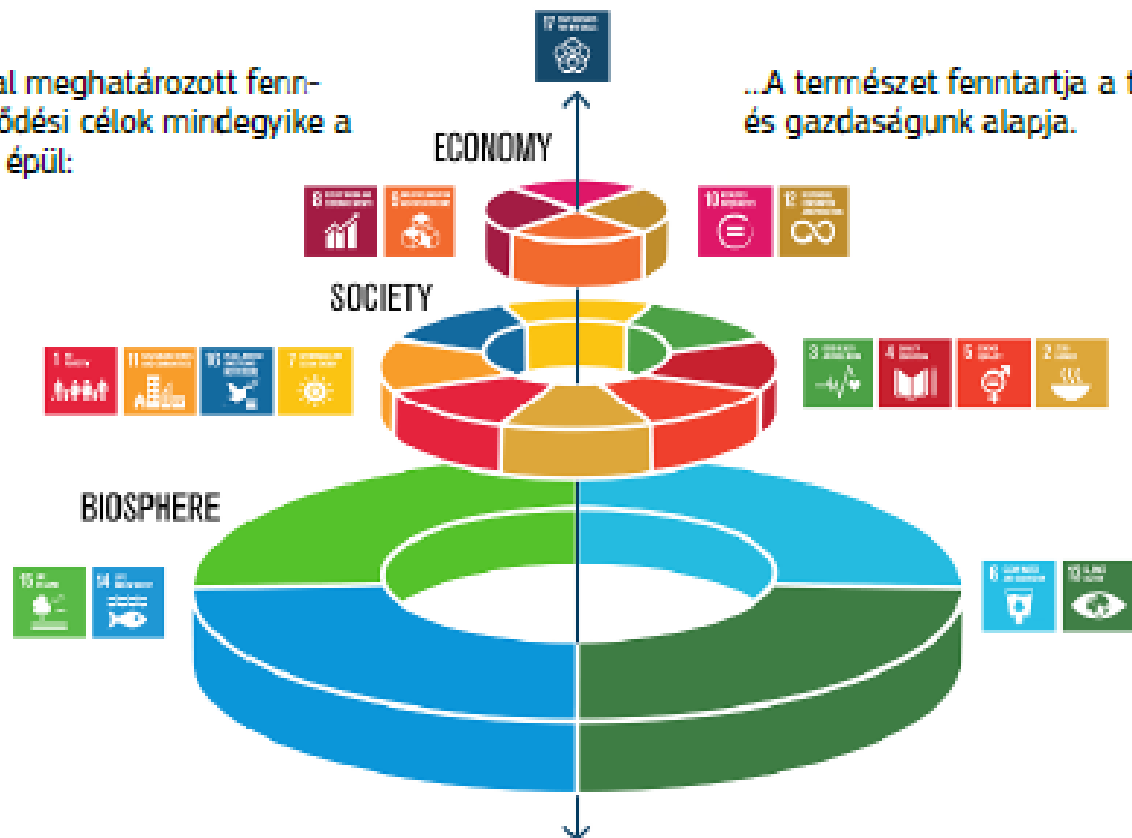
„Milyen bonyolult, váratlan kapcsolatok és korlátok állnak fenn azok között az élőlények között, amelyek egy adott vidéken együtt kell küzdjenek.”

Charles Darwin: A fajok eredete

- Az emberi élet és minden emberi tevékenység **ökoszisztémákon alapul**.
- Az általuk biztosított javak és szolgáltatások **létfontosságúak a jólét fenntartásában**, valamint a jövőbeli gazdasági és társadalmi fejlődéshez.
- Az emberi tevékenységek azonban rombolják a biológiai sokféleséget és megváltoztatják az egészséges ökoszisztémák azon képességét, hogy a javak és szolgáltatások e széles körét nyújtani tudják.
- **A biológiai sokféleség nagyarányú csökkenésének következményei súlyosan veszélyeztetik az emberi jogokat és gazdaságunk alapjait is.**
- Egészséges környezet hiányában **veszélybe kerülnek az élethez, az egészséghez, az élelmiszerhez és a biztonságos ivóvízhez fűződő alapvető jogok.**

Az ENSZ által meghatározott fenntartható fejlődési célok mindegyike a természetre épül:

...A természet fenntartja a társadalmat, és gazdaságunk alapja.

A kép forrása: <https://www.stockholmresilience.org/images/18.36c25848153d54bdba-33ec9b/1465905797608/sdgs-food-azote.jpg>

Alaptörvényi kötelezettségek

Nemzeti Hitvallás:

- a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeinek ápolása és megóvása.
- A természeti erőforrásaink gondos használatának védelmezése.

Alaptörvény P) cikk:

- A természeti erőforrások, többek között a biológiai sokféleség, a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

Alaptörvény 38. cikk:

- A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata

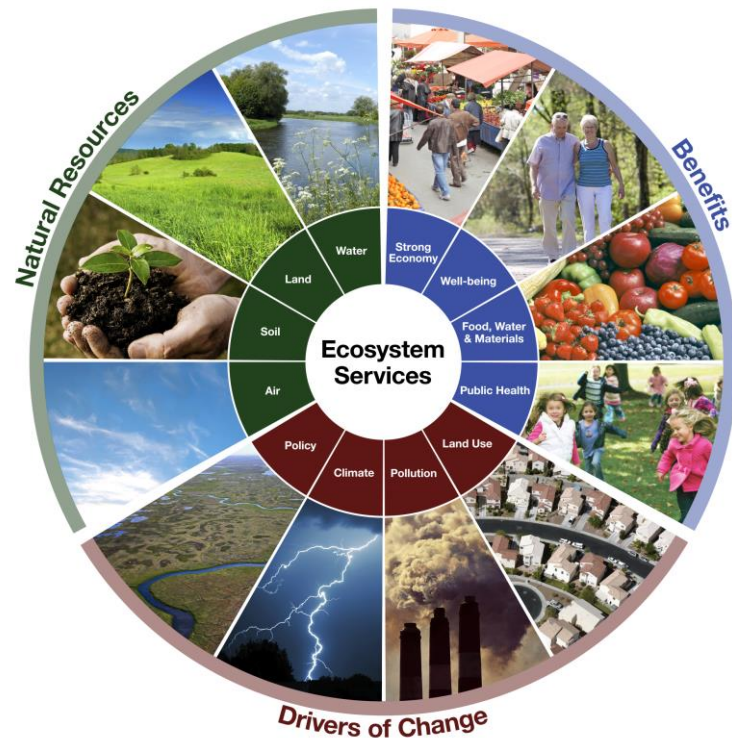
Az Alkotmánybíróság a döntéseiben egyértelművé tette az állam (és mindenki) feladatait a biodiverzitás megőrzése tekintetében.

- 1) Védelem, megőrzés és fenntartás kötelezettsége
- 2) Megelőzés és az elővigyázatosság követelménye
- 3) Távlatos tervezés kötelezettsége
- 4) Takarékos erőforrás-gazdálkodás

Ökoszisztéma-szolgáltatások védelmének stratégiai szintű alapjai

- Alaptörvény: biztosítani kell, hogy a természeti tőke állaga, mennyisége, minősége, működőképessége és alapvető folyamatai fennmaradjanak a jövő nemzedékek számára.
- Biológiai Sokféleség Egyezmény, EU Biodiverzitás Stratégia: fő célkitűzés az ökoszisztémák szolgáltatásainak minél teljesebb megőrzése.
- A Nemzeti Biodiverzitás Stratégia, Nemzeti Természetvédelmi Alapterv: konkrét feladatok a 2030-ig szóló időszakra.

Nemzetközi és uniós stratégiai követelmények

- Biológiai Sokféleség Egyezmény (CBD): ökoszisztéma szolgáltatások fogalma.
- EU Biodiverzitás Stratégiája (2020-ig): az ökoszisztémák és szolgáltatásaik térképezése és értékelése.
- új EU Biodiverzitás Stratégia (2030-ig): fő cél, hogy 2050-re a világ ökoszisztémái helyreálljanak, ellenállóak és megfelelően védettek legyenek.

https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_hu

Hazai stratégiai követelmények (NBS)

Nemzeti Biodiverzitás Stratégia (2030-ig):

- a védelemben részesülő területek kiterjedése 30 %-ra növekedjen.
- a leromlott ökoszisztémák helyreállítása, természeti értékeik és szolgáltatás-nyújtó képességük megőrzése és helyreállítása.
- meg kell valósítani az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelését, valamint a megőrzésüket és helyreállításukat szolgáló szempontok integrálását az érintett ágazati szakpolitikák döntési folyamataiba az ökoszisztémák szolgáltatásnyújtó-képességének hatékonyabb megőrzése és helyreállítása érdekében.

Hazai stratégiai követelmények (NTA)

Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (NTA2026):

- értékeli az ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatásokat
- bemutatja az elért eredményeket
- Előírányozza a megőrzésük érdekében szükséges további intézkedéseket

NTA2026 céljai:

- az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlásának megállítása 2030-ig
- állapotuk lehetőség szerinti javítása, helyreállítása
- az ökoszisztéma-alapú gazdálkodási megközelítés támogatása
- gyakorlat-orientált eszközrendszer kidolgozása
- az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének beépítése az egyéb ágazatok tervezési és döntéshozatali folyamataiba

Jogszáabályi alapok

Tvt. 4. § r) **ökoszisztéma-szolgáltatás**: azok a javak (termékek és szolgáltatások), amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy átalakított formájában nyújt, növelve a társadalom és a tagjainak jóllétét.

A Tvt. 79. § (1): KHV kötelezettség alá tartozó tevékenység esetén természeti állapotfelmérést kell készíteni.

A Tvt. 79. § (2) bekezdése d): az állapotfelmérés magában foglalja többek között az ökoszisztéma-szolgáltatás felmérésének eredményét is.

A Tvt. 79/A. §: az ökoszisztéma-szolgáltatások állapotfelmérésének, térképezésének és értékelésének eredményét az egyes szakpolitikai stratégiai tervdokumentumok előkészítése, valamint megvalósítása során figyelembe kell venni.

Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV)

2001/42/EK SKV irányelv: Környezeti szempontok beillesztése a tervek és programok kidolgozásába és elfogadásába.

Kvt. 43. §: A környezetre várhatóan jelentős hatást gyakorló tervekre, illetve programokra környezeti értékelést magában foglaló környezeti vizsgálatot kell lefolytatni.

A **környezeti értékelés** a terv, illetve program megvalósításának várható jelentős környezeti hatásait azonosítja, írja le és értékeli.

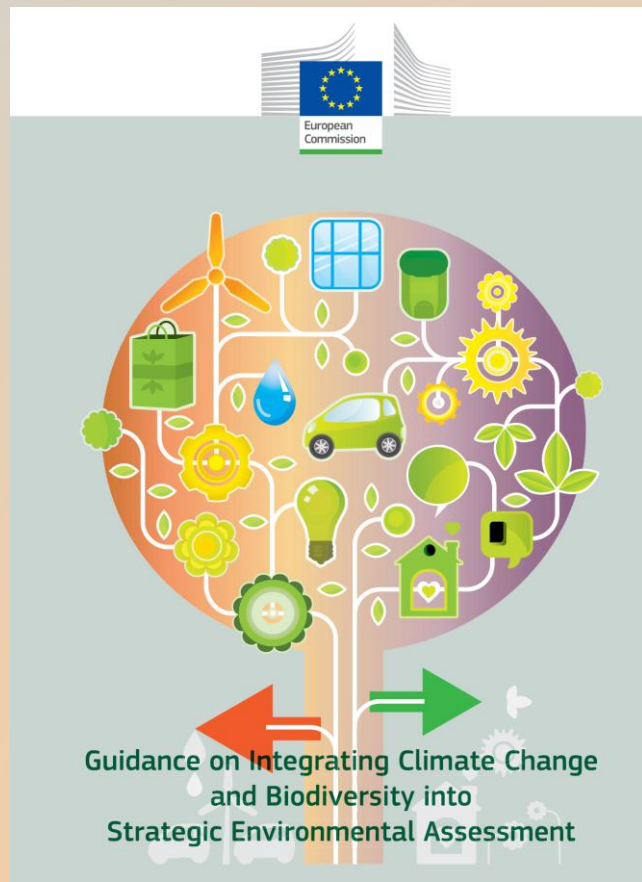
2/2005. Kr.:

A környezeti értékelés a terv-, illetve programdokumentáció önálló része, illetve munkarésze.

A terv, illetve program, javaslat elfogadásakor figyelembe kell venni a környezeti értékelést, valamint a környezeti vizsgálat során kapott véleményeket és észrevételeket.

SKV útmutató

- Az SKV-irányelv előírja, hogy a lehető legteljesebb körű intézkedéseket kell megtenni annak érdekében, hogy a tervezett terv vagy program környezetre gyakorolt jelentős káros hatását meg lehessen előzni, illetve csökkenteni lehessen.
- A tervek és programok kidolgozásakor figyelembe kell venni a biodiversitás által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokat is.
- A biodiversitás számos ökoszisztéma-szolgáltatást nyújthat, amelyek potenciálisan támogatják a tervek, programok céljait és annak végrehajtását.
- Az SKV során nem kell feltétlenül részletes elemzést és értékelést végezni a meglévő ökoszisztémákról és azok szolgáltatásairól, hanem fel kell tárni a szakpolitikai lehetőségeket azok kockázatát vagy hasznát stratégiai szinten.

Környezeti hatásvizsgálat (KHV)

2011/92/EU irányelv: A beruházások környezetre gyakorolt hatásait meg kell vizsgálni annak érdekében, hogy figyelembe vegyük az emberi egészség védelmével kapcsolatos kérdéseket, a környezeti feltételek javításával hozzájáruljunk az élet minőségének javításához, a fajok sokféleségének fenntartásához és az ökoszisztémának az élet alapvető forrását jelentő szaporodási képességének fenntartásához

Kvt. 68. §: A környezetre jelentős, illetve várhatóan jelentős mértékben hatást gyakorló tevékenység megkezdése előtt környezeti hatásvizsgálatot kell végezni. A környezeti hatásvizsgálat eredményeit a kérelmezőnek környezeti hatástanulmányban kell bemutatnia.

A részletszabályokat a **314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet** tartalmazza.

KHV útmutató

- A biodiverzitás által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokat is a projekt, beruházás részének kell tekinteni, hiszen támogathatják annak céljait, és segíthetik a megvalósítását.
- Ha elismerjük, hogy egy projekt az ökoszisztéma-szolgáltatásoktól, és ezáltal a biológiai sokféleségtől függ, akkor hatékonyabban megvalósulhat ezen szakpolitikai célkitűzések támogatása.
- Már a hatások vizsgálatának kezdeti szakaszában szükséges a biológiai sokféleséggel kapcsolatos kulcsfontosságú problémák azonosítása, és a beruházással összefüggő kölcsönhatásainak vizsgálata.

Összefoglalás

Összefoglalva, a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettes és titkársága az NBS2030 és az NTA2026 célkitűzéseire igazodva, az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésével kapcsolatos eredmények alapján, az ökoszisztéma-szolgáltatások hosszú távú megőrzése és helyreállítása céljából szükséges jogi szabályozók felülvizsgálata tárgyában kíván lépéseket tenni. A biológiai sokféleség megőrzése érdekében szeretnénk hogy a fenti célkitűzéseket a jogalkotási, jogalkalmazási folyamatok során érvényesíteni lehessen.

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

Az MTA programsorozata

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

mta.hu

jnho@ajbh.hu

Gaspar.Vera@ajbh.hu

Kérdések 11:35-12:50 – 75 perc

SKV

- Hogyan lehet az országos szintű ökoszisztéma-szolgáltatások térképet tervek, programok szintjén, térségi szinten megjeleníteni?
- Hogy lehetne a földrajzilag lehatárolható területeket érintő tervek, programok elfogadása előtt az érintett ökoszisztéma-szolgáltatásokat feltérképezni?
- Fel tudják-e tüntetni az SKV dokumentációban az érintett ökoszisztéma-szolgáltatásokat?
- A NÖSZTÉP projekt során kidolgozott ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó módszerek alkalmazhatóak-e térségi szinten?
- Az SKV készítéséért felelős bejegyzett természetvédelmi szakértők el tudják-e végezni az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelését?
- Az SKV környezeti értékelési dokumentációja milyen információkat tartalmazzon az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal kapcsolatban?

Table 9: Examples of key questions for identifying key biodiversity issues

Main concerns related to:	Key questions that could be asked at the screening and/or scoping stage of the SEA
Degradation to ecosystem services (including the impacts on the processes that are important for creating and/or maintaining ecosystems)	- Will the proposed PP, either directly or indirectly, lead to serious damage or total loss of ecosystem, or land-use type thus leading to a loss of ecosystem services of scientific/ecological value, or of cultural value? - Will the PP damage ecosystem processes and services, particularly those on which local communities rely? - Will the PP lead to changes in ecosystem composition, structure or key processes responsible for maintaining ecosystems and their services in areas providing key services? - Is the PP in any way dependent upon ecosystem services? - Can increased supply of ecosystem services contribute towards the PP's objectives? Processes that are important for the creation and/or maintenance of ecosystems: - Will the PP change the food web structure and interactions that shape the flow of energy and the distribution of biomass within the relevant ecosystem? - Would the PP result in significant changes to water level, quantity or quality? - Would the PP result in significant changes to air quantity or pollution?
Loss and degradation of habitats (including the extent or quality of the habitat, protected areas including Natura 2000 sites, habitat fragmentation or isolation and green infrastructure)	- Will the PP lead to loss or deterioration of natural or semi-natural habitats, including habitats of Community interest? If so, to what extent; what are the functions performed by this habitat; is the damage temporary or permanent and what can be done to minimise the impact? - If habitats are lost or altered, are alternative habitats available to support associated species? - Are there opportunities to consolidate or connect habitats? - Will the PP adversely affect protected areas; threatened ecosystems outside protected areas; migration corridors identified as being important for ecological or evolutionary processes; areas known to provide important ecosystem services and habitats for threatened species? - Will the PP lead to fragmentation of habitats or areas providing key ecosystem services, e.g. by the creation of linear infrastructure, human settlements, intensive agricultural lands, forest monoculture? - How seriously will this impact on the habitats and corridors, given that they can be also adversely affected by climate change? - Are there opportunities to build or develop green infrastructure as a part of the PP to support its non-environmental goals and its environmental goals (e.g. adaptation to climate change or increasing connectivity of protected sites)?
Loss of species diversity²³ (including species protected under the Habitats and Birds Directives)	- Will the PP have a negative impact, direct or indirect, on the species of Community interest listed in Annex II and/or Annex IV or V, in particular, priority species from Annex II²⁴ of the Habitats Directive or on the species covered by the Birds Directive? - Will the PP cause a direct or indirect loss of a population of a species identified as priorities in NBSAPs and/or other sub-national biodiversity plans? - Will the PP alter the species-richness or species-composition of habitats in the area? - Will the PP affect the sustainable use of a species population? - Will the PP exceed the maximum sustainable yield, the carrying capacity of a habitat/ecosystem or the maximum allowable disturbance level of populations, or ecosystem? - Would the PP increase the risk of invasion by alien species?
Loss of genetic diversity²⁵	- Will the PP result in the extinction of a population of particularly rare or declining species and those with identified as priorities in NBSAPs and/or sub-national biodiversity plans? - Will the PP cause a local loss of varieties of cultivated plants and/or domesticated animals and their relatives, genes or genomes of scientific, ecological, or cultural value? - Will the PP result in the fragmentation of a population leading to (genetic) isolation?

Kérdések 11:35-12:50 – 75 perc

KHV

- A jelenleg rendelkezésre álló országos ökoszisztéma-szolgáltatás térképezés során gyűjtött adatok felhasználhatók-e projekt, beruházás szinten?
- Hogy lehetne a beruházások engedélyezése előtt az érintett ökoszisztéma-szolgáltatásokat feltérképezni?
- A NÖSZTÉP projekt során kidolgozott ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó módszerek alkalmazhatóak-e projekt szinten?
- Milyen természeti elem/folyamat esetében állnak már rendelkezésre olyan módszerek, amiket már most elő lehetne írni a beruházó számára, hogy az alapján készítse el a hatásvizsgálati dokumentációt?
- Milyen módon lehetne a beruházások engedélyezése során figyelembe venni az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének eredményét?

Table 9: Examples of key questions that could be asked when identifying biodiversity concerns

Main concerns related to:	Key questions that could be asked at the screening and/or scoping stage of the EIA
Degradation of ecosystem services (including impact on processes important for creating and / or maintaining ecosystems)	- Will the proposed project directly or indirectly lead to serious damage or total loss of ecosystem or land-use type, thus leading to a loss of ecosystem services? Will it affect the exploitation of ecosystems or land-use type so that the exploitation becomes destructive or unsustainable? - Will the proposed project damage ecosystem processes and services, particularly those on which local communities rely? - Is the project in any way dependent on ecosystem services? - Can increased supply of ecosystem services contribute to the project's objective(s)? - Will the proposed project result in emissions, effluents, and/or other means of chemical, radiation, thermal or noise emissions in areas providing key ecosystem services? As regards processes important for creating and/or maintaining ecosystems: - Will the proposed project change the food chain and interactions that shape the flow of energy and the distribution of biomass within the ecosystem? - Will the proposed project result in significant changes to water level, quantity or quality? - Will the proposed project result in significant changes to air quantity or pollution?
Loss and degradation of habitats (including the Natura 2000 network, habitat fragmentation and isolation)	- If habitats are lost or altered, are there alternatives available to support the species populations concerned? - Will the proposed project adversely affect any of the following: protected areas; threatened ecosystems outside protected areas; migration corridors identified as being important for ecological or evolutionary processes; areas known to provide important ecosystem services; or areas known to be habitats for threatened species? - Will the proposed project involve creating linear infrastructure and lead to habitat fragmentation in areas providing key and other relevant ecosystem services? - How seriously will this affect habitats and corridors, considering that they can also be adversely affected by climate change? - Are there opportunities to establish or further develop green infrastructure as a part of the project to support the project's non-environmental and environmental goals (e.g. adaptation to climate change or increasing connectivity of protected sites)?

Loss of species diversity²³
(including species protected under the Habitats Directive and the Birds Directive)

- Will the proposed project have direct or indirect negative impact on the species of Community interest listed in Annex II and/or Annex IV or V, in particular, priority species from Annex II²⁴ of the Habitats Directive or on the species covered by the Birds Directive?
- Will the proposed project cause a direct or indirect loss of a population of a species identified as priority in National Biodiversity Strategies and Action Plans²⁵ (NBSAPs) and/or other sub-national biodiversity plans?
- Will the proposed project alter the species-richness or species-composition of habitats in the study area?
- Will the proposed project affect sustainable use of a population of a species?
- Will the proposed project surpass the maximum sustainable yield, the carrying capacity of a habitat/ecosystem or the maximum allowable disturbance level of populations, or ecosystem?
- Will the proposed project increase the risk of invasion by alien species?

Loss of genetic diversity²⁶

- Will the proposed project result in the extinction of a population of a particularly rare species, declining species or a species identified as one of Community interest, in particular of priority species from Annex II of the Habitats Directive?
- Will the proposed project result in the extinction of a population of a particularly rare species, declining species or those identified as priorities in NBSAPs and/or sub-national biodiversity plans?
- Will the proposed project result in the fragmentation of an existing population leading to (genetic) isolation?

Kérdések 11:35-12:50 – 75 perc

- Natura 2000 területre vonatkozó hatások vizsgálatára irányuló eljárás hogy kapcsolódhat az ökoszisztéma-szolgáltatások értékeléséhez?
- Milyen ökoszisztéma-szolgáltatás típusokat tudna/kellene nevesíteni a jogszabályokban?
- Hogy lehet a jogi folyamatokba mérőszámokat, értékeket beépíteni?
- Alkalmazhatóak-e trendek a statikus állapotfelmérés helyett?